คำถามที่น่าสนใจ

จีรพรรณ์ พิทยาบูรณ์*

คำถาม เพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นเพลงเกียรติยศสำหรับถวายความเคารพต่อองค์พระ-ประมุขของชาติ อยากทราบประวัติความเป็นมาของเพลงสรรเสริญพระบารมี

คำตอบ เพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นเพลงเกียรติยศในจำนวน 5 เพลงด้วยกัน กล่าวคือ เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย และเพลงวันชาติ ใน บรรดาเพลงเกียรติยศเหล่านี้กล่าวได้ว่า เพลงสรรเสริญพระบารมี เป็นเพลงที่มี ประวัติความเป็นมาเก่าแก่ที่สุด

แนวนิยมในการใช้เพลงคำนับนั้น สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากอังกฤษ โดย กองทัพบก ในปี พ.ศ.2395 ซึ่งเป็นปีที่ 2 ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นเสวยราชสมบัติได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกองทหารเกณฑ์ ฝึกหัดอย่างอังกฤษขึ้นและมีทหารแตรประจำการ มีร้อยเอก อิมเปย์ (Impey) เป็นครู ฝึกในวังหลวง และมีร้อยเอก น็อกซ เป็นครูฝึกในวังหน้า นายทหารอังกฤษทั้งสองคนนี้ เคยประจำอยู่ในกองทัพอังกฤษ ปฏิบัติงานในประเทศอินเดีย ซึ่งตรงกับสมัยของพระ นางเจ้าวิคตอเรีย ทหารเกณฑ์ของไทยสมัยนั้นถูกฝึกแบบอย่างทหารอังกฤษทั้งหมด คำสั่งที่ใช้สัญญาณแตร เคารพธง เคารพนายทหารผู้มียศใหญ่

ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ มีเรือรบต่างชาติเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย หลายครั้ง ทุกครั้งที่เรือรบเข้ามาคนไทยก็จะได้เห็นทหารเรือของชาติเหล่านั้น บรรเลง เพลงแตรวงเป็นประจำ ความสนใจที่จะจัดให้มีกองแตรสำหรับทหารไทยตามฝรั่งก็ เริ่มปรากฏขึ้นทีละน้อยและได้มีทหารแตรนำขบวนเสด็จ คือ "กรมทหารหน้า" เกิดขึ้น

ในขณะนั้นไทยเรายังไม่มีเพลงสำหรับบรรเลงคำนับประกอบเกียรติยศ ครูฝึก

---

*จีรพรรณ์ พิทยาบูรณ์ บรรณารักษ์เทียบระดับ 5 งานบริการสืบค้นสารนิเทศ ฝ่ายบริการช่วยการค้นคว้าและวิจัย สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ทหารซึ่งเป็นชาวอังกฤษจึงนำเอาเพลงชาติอังกฤษมาฝึกและใช้เป็นเพลงคำนับเพลงแรก

แตรวงมีขึ้นในเมืองไทย เมื่อรัชกาลที่ 4 ครูคนแรกเป็นอังกฤษ เป่าแตรเพลงฝรั่งสำหรับนำทหารเดิน เมื่อตั้งแถวคำนับก็เป่าเพลง God Save the Queen ตามแบบอังกฤษ

เพลง ก็อด เซฟ เดอะ ควีน (God Save the Queen) ถูกใช้เป็นเพลงคำนับถวายความเคารพมาจนกระทั่งในปี พ.ศ.2414 จึงได้เปลี่ยนมาใช้เพลง **"สรรเสริญพระบารมี"** แทน อย่างไรก็ตาม เพลง God Save the Queen ได้รับชื่อเรียกอีกภายหลังว่า เพลง **"สรรเสริญพระบารมีอังกฤษ"** ไทยใช้เพลง ก็อด เซฟ เดอะ ควีน เป็นเพลงคำนับมาจนในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงได้เปลี่ยนเป็นเพลงสรรเสริญพระบารมีชื่อเพลง "สรรเสริญพระบารมี" มีใช้กันมาแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2

ที่ชื่อว่า "สรรเสริญพระบารมี" เป็นประมูลเพลงเก่าซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 2 ทรงตั้งชื่อนั้นไว้จนได้จัดเป็นเพลงต้นมโหรีเป็น "สรรเสริญบารมีกินรีฟ้อน ศศิธร ทรงกลด" จะเป็นเท่านั้นหรือกว่าก็ไม่ทราบ

ในเรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมีฟังได้แต่ว่าเป็นเพลงมีมาแต่โบราณเชิดชูกันด้วยชื่อเป็นนิมิตเฉลิมพระเกียรติ

จากชื่อเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นได้สร้างความสับสนมากพอสมควร ด้วยเหตุว่า ทำนองเพลงเป็นอย่างไรไม่มีใครบันทึกไว้เป็นที่แน่ชัด บ้างก็ว่าเพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นมีมาแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ดังกล่าวแล้วนั้น ซึ่งเป็นเพลงเดียวกับเพลง บุหลันลอยเลื่อน บางทีก็เรียกกันว่า เพลง "ทรงพระสุบิน" หรือบางทีก็เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าเพลง "สรรเสริญพระจันทร์" ด้วยเหตุที่ว่ารัชกาลที่ 2 ทรงโปรดดนตรีเป็นอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งซอสามสาย (ซอสายฟ้าฟาด) ขณะทรงบรรทมหลับในคืนหนึ่งได้ทรงพระสุบินไปว่าทรงได้ยินเทพยดาบรรเลงดนตรี จึงตื่นพระบรรทมขึ้นกลางดึกเพื่อทรงซอสายฟ้าฟาด ตามทำนองเพลงที่ทรงจำได้ และทรงตั้งชื่อเพลงว่า "บุหลันลอยเลื่อน"

ประวัติเพลงสรรเสริญพระบารมีที่ว่านั้น เล่ากันวิตถารพิลึกว่า เจ้าจอมเทวีคนหนึ่งขึ้นไปปลุกพระบรรทมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 2 ในเวลาดึก นำเอาซอ (สามสาย) ขึ้นไปด้วย เล่าถวายว่าฝันไปว่าได้ทำเพลงแล้วก็สีซอถวายจึงโปรดพระราชทานชื่อเพลงนั้นว่า "สรรเสริญพระบารมี"

กล่าวกันว่า เพลงบุหลันลอยเลื่อนนี้ เป็นเพลงโปรดของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 2 กระทั่งกลายเป็นเพลงประจำพระองค์ ฉะนั้น เมื่อล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 2 เสด็จออก ณ ที่แห่งใด มโหรีก็จะทำเพลงนี้ขึ้นทันทีคล้ายกับว่าเป็นเพลงคำนับหรือเพลงที่เรียกกันว่า สรรเสริญพระบารมี

ในปี พ.ศ.2414 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้โปรดเรียกครูดนตรีไทย เพื่อที่จะปรึกษาหาเพลงไทยที่ควรใช้เป็นเพลงคำนับอย่างเพลง ก็อด เซฟ เดอะ ควีน ครูดนตรีไทยที่เข้าไปปรึกษาครั้งนั้นประกอบด้วยครูมรกฎ พระประดิษฐ์-ไพเราะ (ครูมีแขก) และพระเสนาะดุริยางค์ (ขุนเณร) ครูดนตรีไทยเหล่านั้นได้นำเพลงบุหลันลอยเลื่อนมาดัดแปลงเป็นเพลงคำนับ ต่อมาจึงโปรดให้มิสเตอร์เฮวุดเซน บางทีก็เรียกว่า ครูยู่เซน (Heutsen, Hudson, Hoodon) แปลงเป็นทำนองเพลงในแนวสากลสำหรับให้แตรวงเป่าเป็นเพลงคำนับ

ครั้งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้นำเพลงสรรเสริญเก่าทางฝรั่งมาใส่ เนื้อใหม่ ใช้ชื่อว่า เพลง "สรรเสริญเสือป่า"

ยังมีอีกเพลงหนึ่งชื่อเพลง "สรรเสริญพระนารายณ์" เป็นเพลงเก่าตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์ พบในหนังสือลาลูแบร์

ยังมีอีกเพลงหนึ่งเรียกว่า "สรรเสริญพระนารายณ์" ใครจะทำขึ้นไม่ทราบ พอได้ยินชื่อก็นึกถึงหนังสือลาลูแบร์ กลับไปดูหนังสือนั้นอีกทีก็พบคำคำนั้นแต่ก่อนก็เห็นแต่ส้าระตะไม่ออกก็ข้ามไป คราวใหม่นี้ส้าระตะได้ความว่า "สายสมรเอย" ลูกประคำซ้อนเสื้อ ขอแนบเนื้อเจ้าคืนเดียวหน่อยเอย เห็นเป็นคำสมพาส ไม่ใช่สรรเสริญพระบารมี จึงไม่เอื้อเนื้อเพลงจะได้กันหรือไม่ก็ไม่ทราบ ทั้งเพลงที่เรียกว่า "สรรเสริญพระนารายณ์" นั้นก็ลืมแล้ว

เพลงที่เรียกว่า สรรเสริญพระนารายณ์นั้น เดิมมีโน้ตอยู่ในหนังสือมองซิเออร์-ลาลูแบร์ เรียกแต่ว่า Siamese Music และเขียนคำขับภาษาไทยไว้ด้วย พยายามอ่านกันมาแต่ก่อนอ่านได้แต่ว่า "สายสมรเอย" ต่อไปดูเป็น "ลูกประคำสมาใบ" ก็ติดกันอยู่เพียงนั้น ที่ท่านทรงอ่านประทานมานั้นได้ความดีเป็นสิ้นสงสัย ครูพุสโกเป็นผู้เอาเพลงนั้นออกแต่งเป็นเพลงแตรให้ทหารเรือเป่า จะต้องเรียกชื่อเพลง จึงมีใครให้ชื่อว่า สรรเสริญพระนารายณ์ เมื่อเป็นเพลงแตรแล้ว

การประพันธ์เพลงสรรเสริญพระบารมี นักประพันธ์เพลงรัสเซีย บโยตร์ สชูโรฟ-สกี้ เป็นผู้แต่งทำนองเพลงสรรเสริญพระบารมีขึ้นถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานกล่องยานัตถุ์ทำด้วยเงินสลักพระปรมาภิไธย ให้กับนักประ-พันธ์เพลงรัสเซียผู้นี้ เมื่อปี พ.ศ.2431

อย่างไรก็ตาม เพลงสรรเสริญพระบารมีสำนวนนี้ได้ปรากฏชัดขึ้นว่าได้มีการประพันธ์ทำนองเพลงเป็นหลักฐานที่เขียนนั้นโดย เอ. การชาวา และ ล.กอเชตโกฟ ซึ่งทำงานในสำนักข่าวสารรัสเซียประจำประเทศไทย เอกสารชิ้นนี้แปลเป็นภาษาไทยโดย เสฐียร พันธรังษี

ท่านผู้อ่านย่อมจะชื่นหูและชื่นชมในความไพเราะของทำนองเพลงสรรเสริญพระ-บารมีมาแล้ว แต่คงมีน้อยท่าน ที่ตระหนักว่าเพลงนี้ประพันธ์โดยนักแต่งเพลงและหัวหน้าวงดนตรีชาวรัสเซีย ชื่อ ไพโอตร์ ชูรอฟสกี้

จากข้อมูลที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นได้ว่าเพลงสรรเสริญพระบารมีไม่ได้มีเพียงสำนวนเดียว เพลงสรรเสริญพระบารมีนั้นเท่าที่ค้นพบมีอยู่ 5 เพลงด้วยกัน แต่ละเพลงใช้ชื่อเรียกนำหน้าว่า "สรรเสริญ" เป็นความ "พ้องชื่อ" ของเพลง และที่สำคัญก็คือ แต่ละเพลงทำหน้าที่เหมือนกัน ใช้เป็นเพลงคำนับถวายความเคารพต่อองค์พระมหากษัตริย์

เนื่องจากเพลงสรรเสริญพระบารมีเป็นเพลงเกียรติยศ สำหรับแสดงถึงความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจึงเป็นเพลงที่มีระเบียบราชการใช้เพื่อการบรรเลงในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่งการรับและส่งเสด็จฯ ในงานพระราชพิธี พิธีการต่าง ๆ หรือการดื่มถวายพระพร ในโอกาสต่าง ๆ ที่เอกชนได้จัดขึ้น และทุกครั้งที่มีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ทุกคนที่ได้ยินเพลงจะต้องยืนตรงเพื่อถวายความเคารพจนกว่าเพลงจะจบลง

บรรณานุกรม

สุกรี เจริญสุข. **99 ปี เพลงสรรเสริญพระบารมี.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2530.